

BALG'AM KO'CHIRUVCHI VOSITALARI

Norin Abu Ali ibn sino nomidagi
jamoat salomatlik texnikumi
Fan nomi Farmakalogiya asoslari
Xudoyberdiyev Tojimirza Xolbayevich
931480662
xudayberdiyevtojimirza@gmail.com

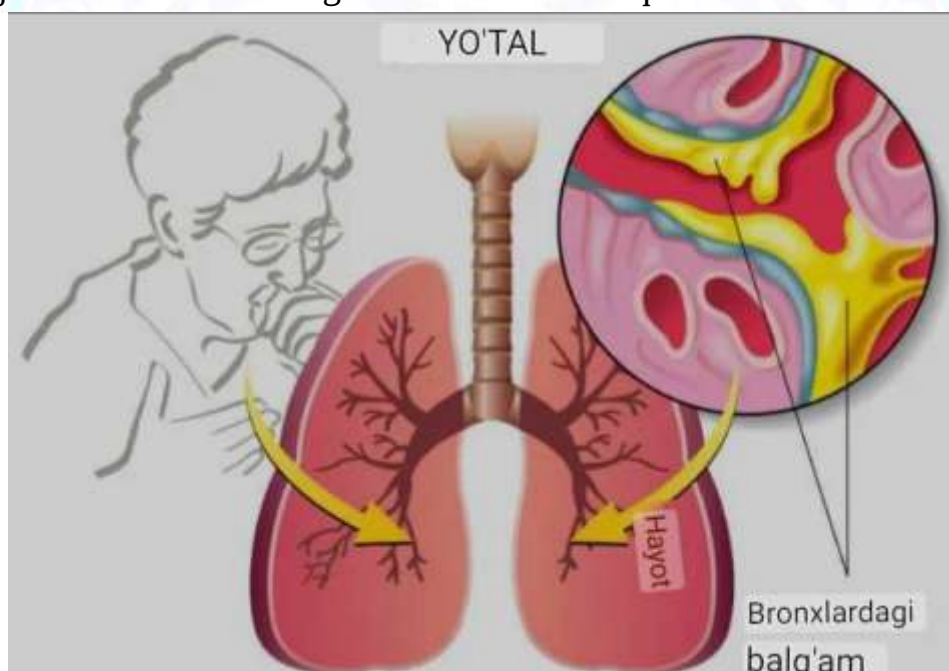
Annotatsiya

Ushbu maqolada nafas yo'llarining yallig'lanish kasalliklarida qo'llaniladigan balg'am ko'chiruvchi vositalarning tasnifi, ta'sir mexanizmlari va ularni tanlash mezonlari ko'rib chiqiladi. Sekretolitik, mukolitik va sekretomotor vositalarning farqli jihatlari, shuningdek, zamonaviy tibbiyotda keng qo'llanilayotgan dori vositalarining samaradorligi tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Balg'am ko'chiruvchi vositalar, mukolitiklar, ekspektorantlar, bromgeksin, ambroksol, atsetilsistein, nafas yo'llari, mukotsiliar klirens.

KIRISH

Nafas yo'llarining ko'plab kasalliklari (bronxit, pnevmoniya, bronxial astma va b.) bronxial sekretning yopishqoqligi ortishi va uning evakuatsiyasi buzilishi bilan kechadi. Balg'amning nafas yo'llarida to'planib qolishi mikrobia floraning ko'payishi uchun qulay sharoit yaratadi va nafas olish funksiyasini qiyinlashtiradi. Shu sababli, balg'amning reologik xususiyatlarini (yopishqoqligi, cho'ziluvchanligi) yaxshilaydigan va uning ajralishini tezlashtiradigan dori vositalarini qo'llash dolzarb hisoblanadi.

KASALLIKLAR

Balg'am nafas yo'llarida hosil bo'ladigan qalin, yopishqoq suyuqlikdir va odatda yo'tal paytida chiqariladi. Balg'am odatda nafas yo'llarining shilliq qavatining chang, mikroblar yoki boshqa begona moddalar bilan uchrashishi natijasida paydo bo'ladi. Balg'amning rangi, mustahkamligi va miqdori asosiy holatga qarab farq qilishi mumkin. Ushbu maqolada siz balg'am paydo bo'lishining sabablari, uning belgilari, davolash va balg'amni bartaraf etishga yordam beradigan tabiiy echimlari haqida ma'lumot beramiz.

1. BALG'AM KO'CHIRUVCHI VOSITALARNING TASNIFI

Klinik farmakologiyada ushbu guruh preparatlari ta'sir mexanizmiga ko'ra uchta asosiy guruhga bo'linadi:

1.1. Balg'am ko'chiruvchi vositalar (Ekspektorantlar)

Bu vositalar balg'am hajmini oshirish va uning nafas yo'llari bo'ylab harakatlanishini osonlashtirishga qaratilgan.

- **Reflektor ta'sir etuvchilar:** Oshqozon shilliq qavatining retseptorlarini qo'zg'atib, reflektor ravishda bronxial bezlar sekretsiyasini va bronxiolalar epiteliyasi harakatini kuchaytiradi (masalan: gulsafsar (althea), termopsis preparatlari).
- **Rezorbtiv ta'sir etuvchilar:** Oshqozon-ichak traktidan so'rilib, bronxial bezlar orqali ajralib chiqadi va sekretni suyultiradi (masalan: natriy yodid, kaliy yodid).

1.2. Mukolitik vositalar

Balg'amning bevosita fizik-kimyoviy xususiyatlariga ta'sir qilib, uning yopishqoqligini kamaytiradi:

- **Atsetilsistein (ACC):** Balg'am tarkibidagi mukopolixaridlar orasidagi disulfid bog'larini uzadi, natijada balg'am tez va samarali suyuladi.
- **Proteolitik fermentlar:** (Ximopsin, tripsin) hozirda kamroq qo'llaniladi.

1.3. Mukoregulyatorlar va Sekretolitiklar

- **Ambroksol va Bromgeksin:** Bu vositalar nafaqat balg'amni suyultiradi, balki o'pka **surfaktanti** sintezini kuchaytiradi. Surfaktant alveolalarning yopishib qolishini oldini oladi va mukotsiliar harakatni yaxshilaydi.

2. TADQIQOT VA TAHLIL: QAYSI PREPARAT SAMARALIROQ?

Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, preparatni tanlash yo'talning xarakteriga bog'liq:

- **Quruq, yopishqoq balg'amli yo'talda:** Atsetilsistein guruhi eng samarali hisoblanadi, chunki u hatto yiringli balg'amni ham suyultirish xususiyatiga ega.
- **Surfaktant yetishmovchiligi bilan kechuvchi kasalliklarda:** Ambroksol afzal ko'riladi, ayniqsa pnevmoniya va surunkali bronxitda.
- **O'simlik asosidagi vositalar:** Ko'pincha yengil shakldagi yuqori nafas yo'llari yallig'lanishida va bolalar amaliyotida qo'shimcha davo sifatida qo'llaniladi.

3. DAVOLASHDA E'TIBOR BERISH LOZIM BO'LGAN JIHATLAR

Balg'am ko'chiruvchi vositalarni qo'llashda bir qator klinik qoidalarga rioya qilish shart:

1. **Gidratatsiya:** Suyuqlikni ko'p ichish balg'am ko'chiruvchi vositalarning ta'sirini bir necha barobar oshiradi.
2. **Yo'talga qarshi vositalar bilan birga qo'llash:** Balg'am ko'chiruvchi vositalarni yo'tal markazini susaytiruvchi (kodein va b.) preparatlar bilan birga berish qat'iyman etiladi, chunki bu "balg'am bilan to'lib qolish" (drenaj buzilishi) sindromiga olib kelishi mumkin.
3. **Vaqt:** Preparatlarni odatda uyqudan 2-3 soat oldin ichish tavsiya etiladi.

Balg'am nafas yo'llarida hosil bo'ladigan qalin, yopishqoq suyuqlikdir va odatda yo'tal paytida chiqariladi. Balg'am odatda nafas yo'llarining shilliq qavatining chang, mikroblar yoki boshqa begona moddalar bilan uchrashishi natijasida paydo bo'ladi. Balg'amning rangi, mustahkamligi va miqdori asosiy holatga qarab farq qilishi mumkin. Ushbu maqolada siz balg'am paydo bo'lishining sabablari, uning belgilari, davolash va balg'amni bartaraf etishga yordam beradigan tabiiy echimlari haqida ma'lumot beramiz.

Mavzu davomida

- Balg'am paydo bo'lishining sabablari
- Balg'am belgilari
 - Balg'amni davolash
 - Balg'amga nima foydali va uni qanday davolash mumkin?

Balg'am paydo bo'lishining sabablari

- **Shamollash va gripp:** Shamollash va gripp nafas yo'llariga ta'sir qiluvchi viruslar tufayli balg'am hosil bo'lishiga olib kelishi mumkin.
- **Allergiya:** gulchang, chang yoki uy hayvonlari yungi kabi allergenlar ta'sir qilishi shilliq pardalarda balg'am ishlab chiqarishiga olib kelishi mumkin.
- **O'pka infeksiyalari:** Bronxit, pnevmoniya yoki boshqa o'pka infeksiyalari balg'amning ko'payishiga olib kelishi mumkin.
- **Chekish:** Chekish nafas yo'llarini bezovta qiladi va balg'am hosil bo'lishini kuchaytiradi.
- **Kislota oqimi:** Oshqozon kislotasining qizilo'ngachga teskari oqimi tomoqning tirnash xususiyati va balg'am chiqishiga olib kelishi mumkin.
- **Nafas olish yo'llarining tirnash xususiyati:** Nafas olish yo'llarini bezovta qiluvchi ifloslangan havo, kimyoviy moddalar yoki boshqa omillar balg'am ishlab chiqarishni ko'paytirishi mumkin.
- **Astma:** Astma bilan og'rigan odamlarda nafas yo'llarining torayishi va tirnash xususiyati balg'amning ko'payishiga olib kelishi mumkin.

Balg'am belgilari

Balg'am belgilari ko'pincha asosiy sabablarga qarab o'zgaradi. Ammo umumiy simptomlar quyidagilarni o'z ichiga olishi mumkin:

1. **Yo'tal:** Balg'am yo'talganda chiqariladi.
2. **Rangning o'zgarishi:** Balg'am rangi infeksiya turiga qarab farq qilishi mumkin (oq, sariq, yashil).
3. **Hid:** Yomon hidli balg'am bakterial infeksiya belgisi bo'lishi mumkin.
4. **Ko'krak og'rig'i:** Balg'am ishlab chiqarish ko'pincha ko'krak qafasi hududida noqulaylik tug'dirishi mumkin.
5. **Nafas qisilishi:** Nafas yo'llarini to'sib qo'ygan balg'am nafas qisilishiga olib kelishi mumkin.

Balg'amni davolash

Balg'amni davolash asosiy sabablarga qarab o'zgaradi. Biroq, quyidagi umumiy ehtiyot choralarini ko'rish mumkin:

Ko'p suv ichish: Ichimlik suvi balg'amni suyultirishga va uni osonroq olib tashlashga yordam beradi.

Nam havo: Nam muhit nafas yo'llarini bo'shashtiradi va balg'amni bo'shatishga yordam beradi.

Yo'talga qarshi preparatlar: Shifokor tavsiyasi bilan ishlatiladigan yo'talga qarshi dorilar yo'talni bostirishi mumkin.

Shifokor tomonidan tavsiya etilgan dorilar: Agar asosiy infeksiya yoki kasallik bo'lsa, shifokor dori-darmonlarni tavsiya qilishi mumkin.

Nafas olish mashqlari: Nafas olish mashqlari balg'amni samaraliroq tozalashga yordam beradi.

Balg'amga nima foydali va uni qanday davolash mumkin?

- **Yalpiz choyi:** Yalpiz nafas yo'llarini bo'shashtiradi va balg'amni osonroq olib tashlashga yordam beradi.
- **Asal va zanjabil:** Asal va zanjabil aralashmasi tomoqni tinchitadi va yo'talni yengillashtiradi.
- **Sarimsoq:** Sarimsoq mikroblarga qarshi xususiyatga ega va immunitet tizimini qo'llab-quvvatlaydi.
- **Bug' bilan nafas olish:** Iliq bug' nafas yo'llarini namlaydi va balg'amni suyultirishga yordam beradi.
- **Asal va limon aralashmasi:** Bir oz asal va limon sharbatini aralashtirib, ichsa, tomoq tinchlanadi.
- **Kurkuma:** Kurkuma yallig'lanishga qarshi xususiyatlarga ega va balg'amni yupqalashda yordam beradi.

Balg'am odatda zararsiz alomat bo'lsa-da, uzoq vaqt davom etadigan yoki og'ir alomatlarga olib keladigan sharoitlar uchun sog'liqni saqlash mutaxassisiga murojaat qilish muhimdir. Ayniqsa, nafas qisilishi, kuchli yo'tal yoki qonli balg'am kabi alomatlar bo'lsa, darhol tibbiy yordamga murojaat qilish kerak.

XULOSA

Balg'am ko'chiruvchi vositalar nafas yo'llari xastaliklarini majmualari davolashda markaziy o'rinni egallaydi. Preparatni to'g'ri tanlash — kasallikning patogenezini hisobga olgan holda, balg'amning yopishqoqligi va bemorning umumiy holatiga asoslanishi kerak. Atsetilsistein va ambroksol kabi zamonaviy vositalar yuqori terapevtik samaradorligi bilan ajralib tursa-da, ularni qo'llashda mutaxassis tavsiyasi va dozalash tartibiga rioya qilish hayotiy muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Azizov V.A., "Klinik farmakologiya", Toshkent, 2020.
2. Mashkovskiy M.D., "Lekarstvenniye sredstva", 16-izdaniye.
3. Global Initiative for Chronic Obstructive Lung Disease (GOLD) Report, 2023.
4. "Hamshiralik ishi va dori moddalarini qo'llash asoslari", o'quv qo'llanma.